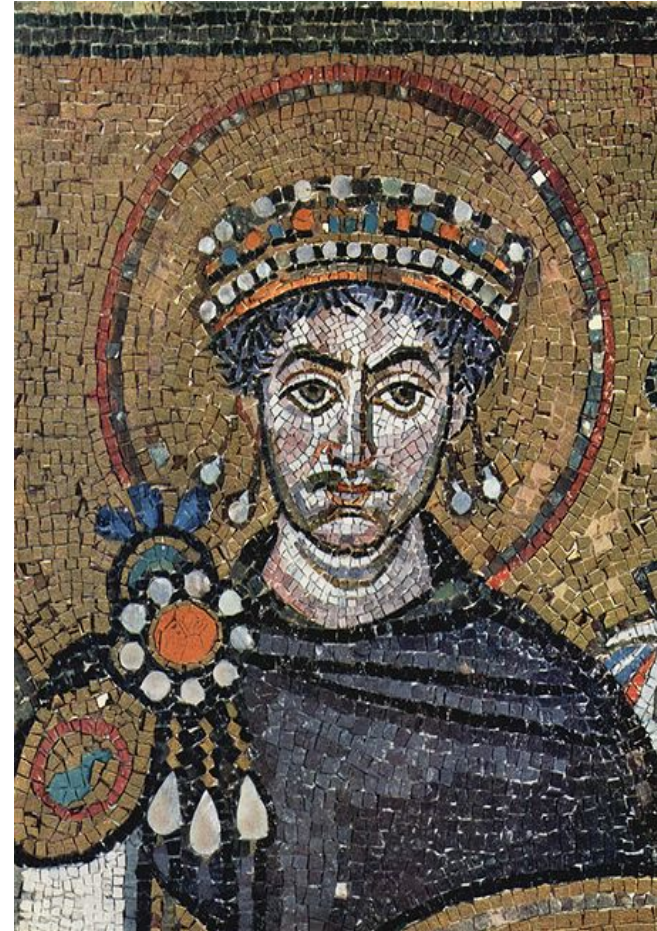

Inimõigustest ja inimõiguste rikkumisest (Eesti) ajaloos

Toomas Hiio
Eesti Mälu Instituut

Õigused enne inimõigusi: seisused ja kodanikud

- Vana Testamendi 10 käsku
 - 2. Moosese raamat 20:1-17
 - 5. Moosese raamat 5:4-21
 - Vana-Egiptuse ja Mesopotaamia juured
- Kodanikuõigused Rooma õiguses
 - *cives, peregrini, socii*
 - patriitsid, ratsanikuseisus, plebeid
 - **vanus, omand, kodanikuseisusse vastuvõtmine, maksud ja koormised, relvateenistus**
 - **ei rakendatud alandavaid karistusi**
 - **naistel ja orjadel õigusi polnud**
- Keskaegse seisusliku korralduse lähtekoht
- kommunismiehitaja moraalikoodeks

Kesk- ja uusaeg: seisuslik ühiskonnakorraldus

- Seisuslikud õigused ja kohustused
 - vaimulikkond, aadel ja kodanikud
 - talupojaseisuse õigusetus: pärisorjus
 - seisusesisene demokraatia
- Seisuslik Tsaari-Venemaa
 - vaimulikud
 - aadel (pärusaadel ja isiklik aadel)
 - kodanikud, literaadid välismaalased
 - linnavaesed, talupojad, „teisetõulised”, juudid
 - võimalusi seisuslikuks tõusuks
- Balti erikord
 - rüütelkonnad, bürgerid, talupojad
- Aumõistest
 - aadel, ohvitserid, „akadeemikerid”
 - härrasmehelikkus ja suhe teistesse
- Kajastusi 20. sajandil
 - töölisklass ja nomenklatuur NSV Liidus
 - Saksamaa 1935: *Reichsbürger (deutschen oder artverwandten Blutes)* und Staatsangehörige (*rassenfremd*)

Demokraatlikud vabadused

- Prantsuse revolutsioon 1789
 - Ameerika Ühendriikide algus
 - vabadus, võrdsus, vendlus
 - inimese ja kodaniku õiguste deklaratsioon
 - kõik on kodanikud
 - õigus vabadusele, omandile, turvalisusele
- 1848. aasta revolutsioonid Euroopas
 - Saksa klassikaline filosoofia ja valgustusideed
 - liberalism, rahvusühtsus
 - valimisõigus, Frankfurdi parlament
 - ajakirjandus- ja arvamusvabadus
 - talupoegade vabastamine
 - kodanikuõigused ja –vabadused
 - konstitutsiooniline monarhia
- Naiste õigused
 - *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne* (1791): Olympe de Gouges
 - naiste valimisõigus: Soome 1906

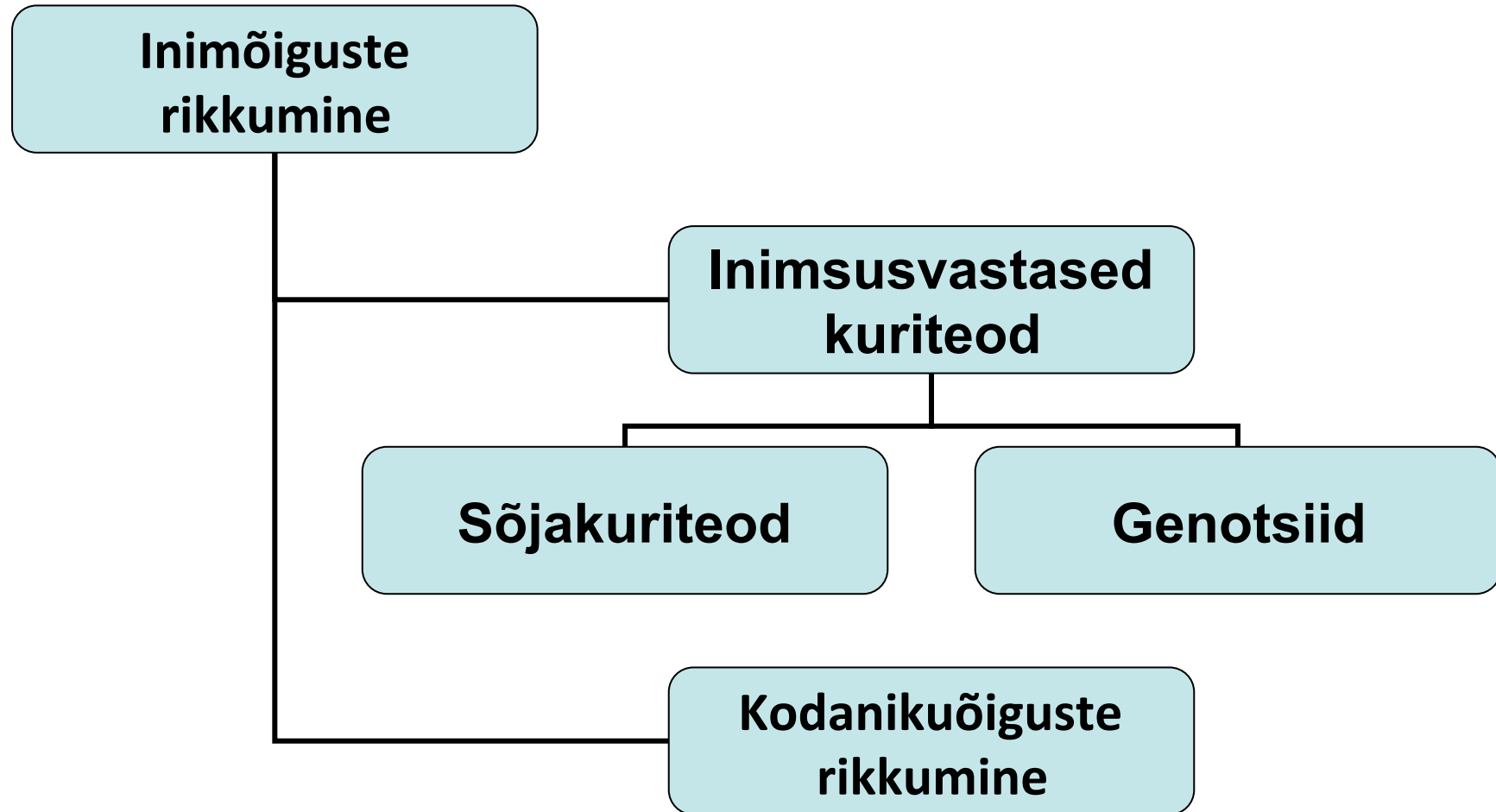
20. sajand: rahvusvaheline õigus

- 1864: Genfi konventsioon
 - Punase Risti asutamine, H. Dunant
- 1899/1907: Haagi konventsioonid
 - IV konventsioon Maasõja seadustest ja tavadest
- 1928: Briand-Kelloggi pakt
 - agressiooni keelamine
- 1929: Genfi konventsioonid
 - sõjavangide kohtlemine
- 1946: Nürnbergi rahvusvaheline sõjatribunal
 - sõjakurjategijate karistamine
- 1946: Genotsiidikonventsioon
- 1948: inimõiguste ülddeklaratsioon
- Aegumatuspõhimõte ja tagasiulatuvus
- Humanitaarinterventsioon, suveräänsuspõhimõte ja agressioon
 - Kreeka 1824, Liibüa 2011

Inimõigused ja inimsusvastased kuriteod

nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege

Rahvusvaheliste kuritegude 20. sajand

- Totalitarism: kommunism, natsism
 - kas ka fašism, frankism, maoism ja militarism?
 - pseudoteaduslik poolreligioosne õpetus, usk
 - võime ühiskonda mobiliseerida, juhikultus
 - toetumine massidele, kaasaegne propaganda, üldine kirjaoskus
 - vaenlase defineerimine ja demoniseerimine
 - ekspluataatorlikud klassid ja „sotsiaalselt ohtlikud elemendid”
 - juudid ja teised „alamrassid”
 - erinevast ajaloost tingitud sarnasused ja erinevused

20. sajandi inimsusvastased kuriteod ja Eesti

- Sovetlik okupatsioon 1940–1941
 - poliiliste või sotsiaalste vastastena defineeritud Eesti ühiskonna liikmete
 - hukkamine
 - vangistamine ja Venemaale saatmine
 - küüditamine koos perekondadega
 - sundmobilisatsioon okupeeriva riigi sõjaväkke
- Saksa okupatsioon 1941–1944
 - poliiliste või rassiliste vastastena defineeritud Eesti ühiskonna liikmete
 - hukkamine
 - vangistamine ja koonduslaagritesse saatmine
 - Eesti juutide hävitamine (holokaust), mustlased (*roma* ja *sinti*)
 - sõjavangide ebainimlik kohtlemine
 - sundmobilisatsioon okupeeriva riigi sõjaväkke
- Sovetlik okupatsioon 1944–1950. aastate keskpaik
 - lisandub sõjavangide ebainimlik kohtlemine
- Eesti, eestlased ja kaks okupatsiooni
 - kättemaks eelmise režiimi kaastöölise ja kaasajooksikutele
 - eestlaste jaoks on see põhiliselt probleem seoses Saksa okupatsiooni ajal toimunuga
 - sõjajärgsete sovetlike julgeolekuasutuste ühtlustavad meetodid
 - naiste õigused ja sõda

Inimõiguste rikkumisest sõjajärgses Eestis

- Kodanikuõiguste rikkumine II maailmasõja ajal
 - pseudovalimised 1940, omandiõiguse rikkumine nii sovetide kui ka sakslaste poolt, sõna-, mõtte-, koosoleku- jm vabaduste piiramine
- NSV Liit ühines inimõiguste-alaste konventsioonidega
- Avalikule pettusele rajatud ühiskond
- Inimõiguste rikkumised Eestis
 - kõigi demokraatlike vabaduste deklareerimine, kuid tegelik piiramine
 - sõna-, mõtte- ja südametunnistusevabaduse piiramine, pseudovalimised
 - poliitiline tagakiusamine ja õigussüsteemi poliitiline kuritarvitamine
 - dissidendid, psühhiaatria, poliitilised protsessid, sõjaväkke saatmine
 - ebaseaduslik jälitamine
 - **posti perlustreerimine**, telefonikõnede pealtkuulamine, varjatud jälgimine
 - sõna- ja mõttevabaduse piiramine
 - **totaalne tsensuur**, avaldamiskeelud, usklite ahistamine, meediamonopol, segamine, ajupesu alates lasteaiast, „punased ained”, sõjandus jm
 - isikuvabaduse piiramine
 - liikumisvabaduse piiramine, rahvuslik ahistamine, venestamine, töösundus, poliitiliste valikute õiguse puudumine, **kodanikuühiskonna likvideerimine**
 - omandiõiguse piiramine
 - eraomandi kaotamine, eluruumi ja vara piiramine, ettevõtlusvabaduse piiramine